

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Dato: 28. oktober 2024

Høringssvar NOU 2024:13

Innledning

Vi vil først takke for at Lovutvalget gjennom NOU 2024:13 viser til flere eksempler på at negativ sosial kontroll også skjer i lukkede trossamfunn i Norge. Vi noterer oss anbefalingen om utredning om ettervernstiltak for unge over 18 år fra denne gruppen som har vært avskåret fra å hjelp etter barnevernsloven, og vil følge dette med interesse.

Vi har tre ytterligere innspill.

- Negativ sosial kontroll i religiøse privatskoler
- Trossamfunnenes innsats for å forebygge negativ sosial kontroll
- Kompetansheving i barnevernet

1. Negativ sosial kontroll i religiøse privatskoler

Statsforvalteren har i de siste årene funnet tydelige bevis for negativ sosial kontroll i to kristne trossamfunn i Norge.¹ Et av disse trossamfunnene driver også egen skole, på lik linje med en håndfull andre menigheter i Norge. Funnene av negativ sosial kontroll må gjøre det viktig å lete etter spor etter denne kontrollen også i skolene.

Hvordan sikres det at det ikke utøves negativ sosial kontroll på privatskoler drevet av religiøse miljøer?

1.1. Eksempel: Guds Menighets skole i Lofoten

Guds Menighet er et lite isolert trossamfunn i Lofoten med rundt 500 medlemmer. Menigheten hadde i mange tiår en langvarig konflikt med den offentlige skolen på grunn av menighetens ønske om å isolere barna fra en rekke aktiviteter fra skolen. Dette gjaldt deltagelse i sport, å se på sportsprogrammer under OL/ VM, å se teater og sketsjer på avslutningsarrangementer, lån av skjønnlitteratur på biblioteket, deltagelse i dans og svømmeundervisning, samt undervisning om prevensjon. Forholdet til den offentlige skolen

¹ <https://www.statsforvalteren.no/agder/folk-og-samfunn/tros--og-livssynssamfunn/statsforvalteren-i-agder-nekter-menigheten-samfundet-statstilskudd-for-20232/>
<https://www.statsforvalteren.no/nb/ostfold-buskerud-oslo-og-akershus/folk-og-samfunn/tros--og-livssynssamfunn/jehovas-vitner-nektes-statstilskudd-for-2021/>

illustreres i et brev fra menigheten i 1978, der det ble hevdet at «det å sende barna på Satans skole er å hjelpe Satan å oppfostre barna til seg, til Satan»².

Revisjon av privatskoleloven i 1985 førte til at det ble mulighet for menigheten å starte egen skole. Arbeidet møtte mye motstand fra kommunen, som begrunnet sitt avslag med:

- Skolen er det eneste faste møtestedet mellom menighetens barn og resten av samfunnet
- Frykt for ytterligere isolering av barna i menigheten
- Kjennskap til flere overgrep som ikke ble anmeldt
- Kunnskap om at medlemmene var totalt underlagt forstanderens meninger, og ikke selv hadde uttalerett offentlig

Likevel ble søknad om å opprette egen skole innvilget av regjeringen ved statsråd Jon Lilletun i 1998, gjennom forankring i den såkalte «foreldreretten». Saken førte til debatt i Stortinget gjennom 1998 og 1999³.

Fra siste debatt⁴:

Stortingsrepresentant Tomas Norvoll:

FNs barnekonvensjon slår fast at barn har rett til å søke, motta og utbre informasjon og ideer av ethvert slag, dette vil bli hindret når barna ikke får kontakt med det øvrige miljøet. Hvordan vil statsråden sikre barnas rettigheter og sørge for at det blir ført kontroll med virksomheten til menigheten?

Statsråd Jon Lilletun:

Det er rett at FN's barnekonvensjon sikrer barn rett til å motta ideer og informasjon. Det er derfor også rett at det er viktig for barna å ha kontakt med sitt eige lokalmiljø.

Desse rettane tek eg på alvor, og det er derfor vi i godkjenninga av Guds Menighets Grunnskole har stilt ein del krav. Mellom anna er det understreka at skulen skal hente impulsar og stimulans frå lokalsamfunnet, medverke til at elevane kan delta i eige lokalmiljø og stimulere til samarbeid og dialog med eit mangfald at lokale instansar og organisasjonar som arbeider med tiltak for barn og unge i kommunen.

For å sikre at desse krava vert oppfylte, skal Statens Utdanningskontor i Nordland føre tilsyn med skulen. Det står klart i privatskulelova, og vi har gjenteke det i

² <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/alvorlige-varsler-mot-privatskolene-til-guds-menighet-i-lofoten-1.15257768>

³ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Sporretimesporsmal/et-sporretimesporsmal/?qid=2724>
<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/1998-1999/990120/muntligsporretime#a45>
<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Sporretimesporsmal/et-sporretimesporsmal/?qid=16215>

⁴ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/1998-1999/990217/ordinarsporretime/31/>

godkjenningsbrevet: Dersom krava ikkje vert oppfylte, kan godkjenninga trekkjast tilbake.

Stortingsrepresentant Tomas Norvoll:

Det er for så vidt greit at man skriver at skolen skal hente impulser og stimulans fra det øvrige miljøet og fra samarbeidet med organisasjoner og institusjoner. Problemet er at det ikke skjer, fordi de barna vi snakker om her, ikke får lov til å være med i organisasjoner og institusjoner utenfor menigheten. Jeg er glad for at statsråden vil trekke godkjenningen tilbake hvis det viser seg at dette ikke skjer.

Statsråd Lilletun forklarte altså at Statens utdanningskontor i Nordland skulle føre tilsyn med skolen for å sikre at disse tre kravene ble oppfylt:

1. Skolen skal hente impulser og stimulans fra lokalmiljøet
2. Skolen skal medvirke til at elevene kan delta i eget lokalmiljø
3. Skolen skal stimulere til samarbeid og dialog med et mangfold av lokale instanser og organisasjoner som arbeider med tiltak for barn og unge i kommunen

Statsråd Lilletun forklarte videre at hvis kravene ikke ble oppfylt ville godkjenningen trekkes tilbake.

Har disse tilsynene funnet sted?

Hjelpekilden har i år henvendt seg statsforvalteren i Nordland for å få utlevert eldre tilsyn med skolen. Vi kan ikke finne at det har skjedd noen tilsyn som har undersøkt de 3 kravene for etablering. Siden etablering i 1999 har det vært 4 tilsyn med skolen, der to av tilsynene har vært skriftlige.

2008	Stedlig tilsyn: Tilsynet skal kontrollere om skoleeier oppfyller lovens krav til tilpasset opplæring og spesialundervisning
2014	Skriftlig tilsyn: Skolens forvaltningskompetanse, vedr inntak av elever, bortvisning og permisjon.
2021	Skriftlig tilsyn; Styrets ansvar, styrets sammensetning og møte- og uttalerett, budsjett, regnskap og informasjon fra revisor, tilstandsrapport og krav til ordensreglement.
2022	Stedlig tilsyn: Elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø, styrets arbeid med skolemiljø

I tilsynet fra 2022 kom etter at Barne- ungdom og familiedirektoratet slo alarm om forholdene ved skolene til Guds Menighet. I bekymringsmeldingen fra Bufdir står det at barn og ungdommer isoleres for omverden uten mulighet til å ta egne valg om venner, kjærester, utdanning, eller fritidsaktiviteter. I tillegg handlet det om trusler og en dommedagslære som virket skremmende på barn.⁵ Bekymringsmeldingen ble løftet fram i et

⁵ <https://www.an.no/bekymringsmelding-mot-guds-menighet/o/5-4-1087063>

skriftlig spørsmål fra Torstein Tvedt Solberg (A) til kunnskaps- og integreringsminister Guri Melby i 2020.⁶ I sitt svar viste statsråd Melby til UDIRs tilsyn.

Tilsynet i 2022 er det første tilsynet siden skolens oppstart i 1999 som ser på elevenes forhold på skolen. Men når vi ser nærmere på innholdet i tilsynet, er det kun fokus på administrative rutiner og prosedyrer for undersøkelser. I undersøkelsen av hvorvidt barna blir sett og hørt, har tilsynet henvendt seg Foreldrenes arbeidsutvalg (FAU), som forteller: «FAU sier at de opplever at barna blir sett og hørt, og at skolen strekker seg for å komme elevene i møte». FAU består av foreldre som man kan regne med stort sett har bakgrunn fra Guds Menighet, og dermed høyst sannsynlig er svært lojale til både menigheten og skolen.

I serien «Guds utvalde» fra NRK Brennpunkt i 2020, ble det sett nærmere på Guds Menighet. Tidligere elever fortalte om en oppvekst der de har blitt isolert fra storsamfunnet og utsatt for streng kontroll, noe som har blitt forsterket gjennom den private skolen.⁷ Dette er sammenfallende med kommunens bekymring når skoledebatten pågikk på 90-tallet, og stortingsrepresentant Thomas Norvolls bekymring under spørretimen i Stortinget.

Det som samfunnet rundt Guds Menighet fryktet skulle skje, har skjedd, og tilsynet som ble lovet har aldri funnet sted. I sum har samfunnet sviktet barna som har vokst opp i Guds menighet.

Men som rektor ved Ørsnes skole forklarte; «Vi har alle papirer og jobber knallhardt etter lover og regler».

Det er likevel tydelig at barn fra miljøet opplever negativ sosial kontroll. Hvorfor har ikke tilsynet klart å avdekke dette?

1.2. Kan dagens tilsyn av privatskoler fange opp negativ sosial kontroll?

Gjennom vår gjennomgang av tilsynene som har vært med privatskoler der vi vet at barn erfarer negativ sosial kontroll, kan vi ikke finne at UDIR undersøker det som det varsles om. Utfordringen ser ut til å ligge i mandatet for tilsynet, som i dag ser på brudd på privatskoleloven eller læreplanen.

Denne tematikken blir adressert i NOU 2013:1 – «Det livssynsåpne samfunn» på side 240, under kapittelet «Om tilsyn med godkjente virksomheter»

Her står det at Barneombudet anførte i sin supplerende rapport til FNs komité for barns rettigheter i 2009 blant annet:

De fleste trossamfunn i Norge driver religiøs opplæring av barn. I dag er mulighetene til å drive tilsyn med trossamfunn meget begrenset og i det store og hele knyttet til formelle kriterier som omhandler pengebruk og medlemstall. Barneombudet er bekymret for at religiøse samfunn kan drive omfattende opplæring av barn uten at norske myndigheter har anledning til å kontrollere om opplæringen strider mot norsk lov, både i form av fysiske og psykososiale forhold.

⁶ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=82374>

⁷ <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/alvorlige-varsler-mot-privatskolene-til-guds-menighet-i-lofoten-1.15257768>

FNs barnekomite kom med følgende anbefaling:

Komiteen anbefaler ... at [norske myndigheter] undersøker undervisningspraksisen og formålene med opplæringen i isolerte religiøse trossamfunn, for å finne ut om de er i samsvar med barnets rett til en helhetlig, menneskerettsorientert opplæring.

Norge svarte i juni 2010 bl.a. slik på denne utfordringen:

Utdanningsdirektoratet er den nasjonale, faglige myndigheten for all tilsynsvirksomhet på grunnopplæringsområdet. Det er direktoratet som gjennomfører tilsyn med de private skolene. Utdanningsdirektoratet kan åpne tilsyn hos en skole på bakgrunn av systematisk utvelgelse etter fastsatte kriterier, eller etter konkrete henvendelser fra fylkesmenn, elever, foresatte, ansatte eller andre om mulige kritikkverdige forhold ved skolen. Dette kan altså innebære at det føres tilsyn med innholdet i undervisningen. Undersøkelsermetoder vil i slike tilfeller være skriftlig dokumentasjon, intervjuer med elever/foresatte/ansatte mv. Undervisningens innhold er ikke det vanligste tilsynsystemet, fokus er ofte på andre regelbrudd, skolens bruk av statstilskudd, arbeid mot mobbing, fysisk skolemiljø etc.

NOU 2013:1 kommenterer;

Det er altså ikke legale hindringer for å gjennomføre konkret tilsyn med innholdet i undervisningen i religiøst baserte privatskoler. Men tilsynet skal være lovlighetstilsyn og ikke et mer utvidet veilednings/kvalitetstilsyn, jf. kommunelovens § 60 b, som gjelder også for tilsyn med privatskoler. I praksis har et slikt tilsyn ikke blitt prioritert. Metodisk og ressursmessig vil det kunne være krevende å få et godt innsyn i hvordan undervisningen faktisk gjennomføres. Det kan heller ikke forventes at foreldre vil varsle/klage på undervisningen i de religiøse privatskolene fordi den gir en for «sekteisk» undervisning som ikke sikrer barn en helhetlig menneskerettslig undervisning. Det kan forventes at foreldre som velger å sende barn til en religiøs privatskole, i stor grad er lojale mot trosgrunnlaget for skolen.

I utvalgets vurderinger står det blant annet:

Utvalget vil vektlegge at foreldres oppdragerrett må veies mot andre hensyn knyttet til barns utvikling og egne rettigheter. Sikringen av barns rettigheter og interesser slik de er uttrykt blant annet i Barnekonvensjonens artikkel 29, jf. boks 19.1, skal i dag skje ved departementets godkjenningsspraksis og Utdanningsdirektoratets tilsynsansvar. Utvalget mener denne sikringen i dag ikke er tilfredsstillende.

(...) Utvalget mener derfor at tilsynet med religiøse/livssynsbaserte privatskoler må styrkes. Målet må være å sikre at disse skolene drives på en måte som ivaretar barns rettigheter og interesser. Utvalget er klar over at det vil være metodemessige utfordringer knyttet til slik kontrollvirksomhet, men mener at økt innsats, både ved metodeutvikling og ved ressursbruk knyttet til tilsyn er nødvendig for å ivareta barns interesser. Dette dreier seg både om barns selvbestemmelse og om deres framtidige rolle som borgere i et kunnskapssamfunn.

Vi kan ikke se at utvalgets anbefalinger er blitt fulgt opp. Med tanke på ny aktualisering av negativ sosial kontroll i trossamfunn som også driver egne skoler, ønsker vi å løfte dette opp til lovutvalget.

Hvordan kan tilsynet fange opp ulike former for negativ sosial kontroll gjennom deres mandat, som handler om brudd på privatskoleloven eller læreplanen?

1.3. Eksempel: Menigheten Samfundet i Kristiansand/ Egersund

Statsforvalteren i Agder vedtok 20.12.2023 nekting av statstilskudd for Menigheten Samfundet, på grunn av negativ sosial kontroll.⁸ Noe av dokumentasjonen er hentet fra Menighetens Samfundets skoler. Tilsynet har ført til ny oppmerksomhet rundt menighetens skoler.

I høst har avisen Vårt Land skrevet flere reportasjer i forbindelse med det pågående tilsynet av Menigheten Samfundets privatskoler i Kristiansand og Egersund. Enkelte lærebøker har fått sterk kritikk for formidling av sitt syn på koblingen mellom sykdom og tro, og syn på kjønnsroller, der ektemannen skal styre og regjere over sin kone.

I et intervju med forfatter av Menigheten Samfundets skolebøker i Vårt Land 8/10-2024⁹, kommer det fram at arbeidet med bøkene er gjort i dialog med blant annet en forstander i trossamfunnet. **Dette viser at forstandere har direkte påvirkning på pensum til elevene.**

I et leserinnlegg i Dagen 17/6-24 påpeker Bjørn Markussen, forfatter av boken "Alene ut - veien ut av Menigheten Samfundet", at Utdanningsdirektoratet gjennom sitt tilsyn kan overse alvorlige sider ved skoledriften.

Markussen skriver:

Gjennom sin omfattende serie om Menigheten Samfundet, dokumenterer Dagen hvor avgjørende det er for Samfundet å holde andre på avstand. Ingen medlemmer – verken voksne eller barn – skal inngå nære vennskap med utenforstående. Derfor er de interne fritidstilbudene imponerende omfattende og gode – de holder barn og unge unna andres barn. Men aller viktigst for isolasjonen, er Samfundets skoler. I disse skolenes interne formålsparagraf står det også at formålet med disse skolene å skaffe elevene «kunnskaper [...] som bør være felles for alle Samfundets medlemmer». Er det lovlig å drive skoler der elevene lærer å holde avstand til andre barn i nabolaget, barn som kanskje tilhører ulike religiøse grupper?

Videre i sitt leserinnlegg, stiller Markussen viktige spørsmål rundt UDIRs mulighet til å forstå hvor de skal lete og hvordan de skal forstå skolens skriftlige dokumentasjon, og at denne ikke kan forstås ved å se på skolen isolert fra trossamfunnet. Markussen foreslår et samarbeid med Statsforvalteren, som har erfaring med å lese, tolke og forstå dokumentasjon i trossamfunnet.

Dette eksempelet viser den tette koblingen mellom menighet og skole, og at tilsynet av privatskoler i liten grad kan avdekke negativ sosial kontroll gjennom sitt mandat slik det er utformet i dag.

⁸ <https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-agder/dokument-agder/folk-og-samfunn/nekting-av-statstilskudd-for-2023.pdf>

⁹ <https://www.vl.no/religion/2024/10/08/laerebokforfatter-for-samfundets-skole-mener-bokene-bor-revideres/>

1.4. Endringer ved tilsynet

Vi håper at Lovutvalget kan se nærmere på mulige endringer i Privatskoleloven, som kan muliggjøre at tilsynsmyndighetene også kan lete etter negativ sosial kontroll. En mulighet kan være å føye til viktigheten av at barn deltar i samfunnet utenfor skolens moralske fellesskap. En annen mulighet at tilsynsmyndighetene ved tilsyn av religiøse privatskoler samarbeider med Bufdir/ Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll, som har god kunnskap om negativ sosial kontroll, og/ eller Statsforvalteren som har god erfaring på å lese, tolke og forstå dokumentasjon på negativ sosial kontroll i trossamfunnene.

2. **Trossamfunnenes innsats for å forebygge negativ sosial kontroll**

Trossamfunnenes mulighet til å forebygge negativ sosial kontroll er i liten grad berørt.

2.1. Forslag a): Strategiplan mot negativ sosial kontroll

Gjennom at trossamfunn oppmuntres eller pålegges å utvikle sine egne strategiplaner mot negativ sosial kontroll, kan det offentlige bidra til å igangsette intern kompetanseheving på problematikken. Bevisstgjøring av problematikken internt kan bidra til å utvikle en kultur som i bedre grad verner om barn i lukkede trossamfunn.

2.2. Forslag b): Utvidet rapporteringsplikt

Vi foreslår at trossamfunnenes rapporteringsplikt utvides til å også innebære rapportering om trossamfunnets arbeid mot negativ sosial kontroll internt. Dette kan også bidra til bevisstgjøring av problematikken i menigheten, og kan på sikt føre til positive endringer.

3. **Kompetanseheving i barnevernet**

Lovforslaget viser at utvalget er bevisst på at negativ sosial kontroll også forekommer i lukkede trossamfunn, og viser til behovet for kompetanseheving i hjelpeapparatet, særlig barnevernstjenesten. Kompetanseheving var også et tema i handlingsplanen mot negativ sosial kontroll (2021-2024) gjennom tiltak 19, men ble ikke tilstrekkelig fulgt opp.

Vi etterlyser derfor en mer konkret plan for hvordan denne kompetansehevingen skal foregå, slik at forslaget blir fulgt opp i praksis. Målet bør være at kompetansehevingen forankres kommunalt gjennom å implementeres i kommunale handlingsplaner.

Vårt forslag er at Lovutvalget anbefaler at det bør lages en arbeidsgruppe for å lage en strategiplan for kompetanseheving for den neste femårsperioden. Arbeidsgruppen bør inkludere Hjelpeskilden, Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold samt IMDis fagteam.

Med vennlig hilsen,

Hilde Langvann
Daglig leder,
Hjelpeskilden Norge